

Η επιβίωση των αρχαιοελληνικών εθίμων του Δωδεκαημέρου

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Σε πολλά δε μέρη διατηρείται ανέπαφη η παράδοση του καρναβαλιού και των μεταμφιέσεων του Δωδεκαημέρου (τα λουγκατσάρια ή ρογκατζάρια, οι μωμώ[γ]εροι, τα μπουρμπουσάρια κ.α.). Οι μεταμφιεσμένοι μέσω της μεταμφίεσης επιδιώκουν να εξευμενίσουν τις κακές δυνάμεις του χειμώνα και του σκοταδιού, καθώς και τις ψυχές των νεκρών οι οποίες, σύμφωνα με τη λαϊκή πίστη η οποία βασίζεται στις αντιλήψεις του λαού, έχουν την αφετηρία τους στους αρχέγονους φόβους του ανθρώπου για την μεγαλοσύνη και την παντοδυναμία του φυσικού κόσμου που τον περιβάλλει, επιστρέφουν κατά καιρούς ανάμεσα στους ζωντανούς, ενοχλώντας τους (καλικάντζαροι).

Οι μεταμφιέσεις του Δωδεκαημέρου είναι εκδηλώσεις οι οποίες συνάπτονται με τις ρωμαϊκές εορτές που εντοπίζονται στις χειμερινές τροπές του ήλιου (Saturnalia – Vrumalia – Dies natalis invicti Solis -Calendae – Vota publica – Larentalia) και αντιστοιχούν στα χειμερινά Διονύσια (τελούνταν μεταξύ 15ης Δεκεμβρίου και 15ης Ιανουαρίου). Στα κατ' Αγρούς Διονύσια ο σχετικός θίασος περιερχόταν τους συνοικισμούς και οι κωμαστές περιέπαιζαν τους πάντες, όπως ακριβώς σήμερα οι μεταμφιεσμένοι. Όλες αυτές οι τελετές έχουν πανάρχαια καταγωγή και χαρακτήρα ευετηρικό, είναι δηλαδή εορτές με κύριο σκοπό την καλοχρονιά.

Η επιβίωση των ελληνικών καλικαντζάρων έως σήμερα είναι συμβολική ή χιουμοριστική. Για τη (δεισιδαιμονική) προέλευση των Καλικαντζάρων στην Ελλάδα, έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες, από τις οποίες οι δύο αξιοπρόσεχτες είναι α) η καλικάντζαροι έμειναν στη μνήμη του λαού από τις μεταμφιέσεις των βυζαντινών χρόνων που τις μέρες εκείνες ήταν ελεύθεροι να ενοχλούν τους πολίτες και β) ότι οι καλικάντζαροι συμβολίζουν τους νεκρούς δαίμονες, τους αρχαίους Κήρες ή Νεκυδαίμονες που την συγκεκριμένη περίοδο του χειμώνα των τροπών του ηλίου ανέβαιναν, σύμφωνα με τις ελληνικές δοξασίες, στη γη¹¹⁵.

Τα στοιχεία της δεύτερης θεωρίας θέλουν την καταγωγή των καλικαντζάρων από τον κάτω κόσμο όπου βρίσκονται όλο τον υπόλοιπο χρόνο, εκτός από τις μέρες του Δωδεκαημέρου όπου οι ψυχές των νεκρών ανεβαίνουν και παίρνουν την μορφή των

καλίκαντζάρων «δηλαδή μαλλιαροί σαν αράπηδες, κάνουν θόρυβο, περιπλανόμενοι, πηδούν, χορεύουν και ενοχλούν χωρίς όμως να κακοποιούν τους ανθρώπους». Το ότι μιαίνουν τις τροφές είναι στοιχείο που καθιστά πιθανό τον συσχετισμό των καλίκαντζάρων με τους νεκρούς, οι οποίοι κατά την λαϊκή πίστη σε ορισμένη εποχή επιστρέφουν για λίγο χρόνο μεταξύ των ζωντανών. Ίδια δαιμόνια με αυτά του Δωδεκαημέρου στη αρχαιότητα ήταν οι «κήρες».

Οι κήρες όπως πίστευαν οι αρχαίοι Αθηναίοι ήταν ψυχές στον Άδη οι οποίες κατά την εορτή των Ανθεστηρίων ο Άδης ήταν ανοιχτός και οι ψυχές επανέρχονταν στον κόσμο, ενοχλούσαν τους ανθρώπους και μίαιναν τις τροφές. Το κύριο μέσο για να κρατηθούν οι καλικάντζαροι μακριά από την κατοικία και τους ανθρώπους είναι οι φωτιά, η οποία στην κοινή αντίληψη έχει αποτρεπτική δύναμη για τους δαιμόνους (καλικάντζαρους). Ο φόβος αυτός δημιούργησε πληθώρα άλλων εθίμων όπως το χριστόξυλο, το πάντρεμα της φωτιάς.